

Zərifə Əliyeva - 100

Dünyada ən qiymətli nemət sağlamlıqdır deyirlər!
Və bəzən biz bunu sağlamlığımızı itirdikdən sonra dərinəndən dark edirik.
El-oba, xalq üçün gərəklil insanlar da belədir!
Onları itirdikdən sonra yerləri boş qalır, gözlərimiz daim axtarır-arayır...
Akademik Zərifə xanım Əliyeva xalqımızın qəlbində özünə yurd salmış gərəklil, fədakar, həm də təvəzökar insanlardandır.

Ömrünü-gününü təkə ailəsinə, övladlarına deyil, həm də insanların sağlamlığına həsr etmişdir. İnsanların gözüne nur, ürəklərə işıq bəxş edərdir...
Bir alim kimi daim arayır-axtarmış, Azərbaycan üçün xarakterik sayılan göz xəstəliklərinin müalicəsi üçün uzun illər tədqiqatlar aparmış, üsul və vasitələr tapmışdır.
Zərifə xanım Əliyevanın həm də özünəməxsus həkim fəlsəfəsi, xəstələrə yanaşma metodu, prinsipləri olmuşdur.

Bütün bunları o, qələmə aldığı "Yüksək əqidə" kitabında həssaslıqla əks etdirmişdir.
Dövlət başçısı cənab İlham Əliyevin sərəncamı ilə bu il həm də akademik Zərifə xanım Əliyevanın yüz illik yubileyi qeyd olunacaqdır.
Şanlı yubiley arafasında akademik Zərifə xanım Əliyevanın "Yüksək əqidə" (həkimlik etikası, həkimin ürayininin və fikirlərinin paklığı) kitabından parçaları dərc edirik, onun əziz və unudulmaz xatirəsinə ehtiramla anırıq.

Öz davranışı və ruh yüksəkliyi ilə cavanlara nümunə olan baş cərrah, Dövlət mükafatı laureatı, professor M.A.Topçubaşov və əməkdar elm xadimi, terapevt, professor V.R.Tarçoqradskiy və başqaları fədakarlıqla fəaliyyət göstərirdilər.
1942-ci ildə respublika tibb işçiləri "Azərbaycan həkimi" vətənpərvər sanitar təyarrəsinin təşkili üçün vəsait toplanması təşəbbüsü ilə çıxış etdilər. O dövrdə mətbuatda belə bir məlumat verildirdi ki, "Azərbaycan həkimləri" sanitar təyarrəsinin təşkili üçün həkimlər, tibb işçiləri 714.000 rubl. Fonda pul yığıblar. Bir ildən sonra üzərində bu məğrur yazı olan təyarrə müharibə cəbhələrində döyüş tapşırıqlarını yerinə yetirirdi.

"YER KÜRƏSİNDƏ SİZ BÖYÜK İNSANLARSINIZ"

Deyirlər ki, xoşbəxtliyə alışaraq hətta ona adət də edirlər. Bizim ölkəmizdə uşaqların böyük əksəriyyəti pulsuz oxuyurlar, dövlət bir sıra tikinti işlərinə kömək edir, tibb idarələrinin xərclərini öz üzərinə götürür. Bu, onun sübutudur ki, dövlət vətəndaşlarının qayğısına qalır.
1928-ci ilin payız ayının sonunda Səhiyyə Nazirliyinin xalq komissarı N.A.Semaşko məktub aldı. Məktub Maksim Qorkidən idi. O, belə yazırdı:

"Əziz Nikolay Aleksandroviç... Mən Moskvada olduğum zaman Sizi az gördüm. Bu, çox pis oldu. Mənə görə pis oldu. Bəlkə yaşımlla əlaqədardır, bəlkə də insanlara qarşı zövqün pis də inkişaf etmədiyinə görə birdən sizin hamınıza qarşı - yeni başlayanlara qarşı, çox güman ki, bir qədər gülməli, ruhi qohumluq, xüsusi yaxınlıq hissiyyəti baş qaldırdı. Mən Sizi çox sevirdim və yüksək qiymətləndirirdim. Yer üzünün Siz böyük adamlarsınız. Şiirtmədən deməliyəm ki, Sizinlə yaşamaq yaxşıdır... Mənim əzizim və yaxşı dostum... elə nə demək istədiyimi söylədim. Mən sizi on il müddətində gördüyünüz gözəl işlərinizlə alovlu qəlblə təbrik edirəm (Səhiyyə Komissarı - Z.A.): inanın ki, bu işin çətinliyi və sözsüz, böyük müvəffəqiyyəti mənə aydındır".

Yazıcı "Siz yer üzünün böyük adamlarsınız" ifadəsi ilə cəmiyyətdə həkim fəaliyyətinə hərtərəfli və yüksək qiymət verərək onun insanpərvər olmasına və davranışında gələcəyə böyük ümid hissiyyətinin olmasını xarakterizə edir.

Əlbəttə, cəmiyyətdə həkimin rolunun yüksək olmasını qiymətləndirməklə bərabər qeyd etmək lazımdır ki, bu, heç də o demək deyil ki, həkimin fəaliyyəti ilə əlaqəli bütün məsələlər həll olunub və daha heç bir problem qalmayıb. Yeri gəlmişkən, qeyd etmək lazımdır ki, həkimlərin əksəriyyəti sözləri keçən və böyük əhəmiyyət kəsb edən yerdə həyata fəal qoşulmuşlar.

Məsələn, belə bir sualı, insanmoda və onun sağlamlığa təsiri problemini götürək. Moda adətən o insanlar tərəfindən təklif edilir ki, onlar səhiyyədən uzaq olurlar və tamnam başqa prinsipləri rəhbər tuturlar. Məsələn, son vaxtlara qədər qadınların əksəriyyəti hündür, nazik daban ayaqgəzlər geyirdilər. Hər bir təbibə aydındır ki, bu cür ayaqgəzlərdə gəzmək olmaz, çünki qadınların, cavanların, xüsusilə gələcək anaların sağlamlığına zərərli olur.

Əvvəlki qəzetin 29 mart və 4, 6, 14, 15 aprel saylarında

Akademik Zərifə xanım Əliyeva

Yüksək əqidə

(Həkimlik etikası, həkimin ürayininin və fikirlərinin paklığı)

Bu hamilə qadınların sağlamlığına və onları həyata gətirəcək nəsələ mənfi təsir göstərir.

Belə bir halda bu qeyri-fizioloji modaya qarşı həkimlər gərəklil bir səslə çıxışlar edəydilər, öz etirazlarını bildirməli idilər. Lakin bu, baş vermədi. Hətta belə ayaqgəzlər həkim qadınların da ayağını bəzəyirdi. Ona görə də bu ətrafdakılar üçün böyünlmiş bir amil kimi təsir göstərdi.

Belə misallardan çoxlu göstərmək olar.

Hər bir təbibə məlumdur ki, insanın sağlamlığına onun bioloji xüsusiyyətlərindən başqa həmçinin xarici mühit şəraiti faktorlarının da böyük təsiri var. Lakin ətraf mühitin sağlamlığıdır. Qorunması üçün tibb işçiləri hələ çox iş görməlidirlər.

Biz baktılar şəhərimizin mərkəzində təşkil olunub, fəaliyyət göstərən "Sağlamlıq zonası" ilə fəxr etməyə bilmərik. Burada təbiətin bəzə bəxş etdiyi dəniz, dənizkənarı gözəl, çox böyük sahə yazılığa qərq olmuş bulvardan hər bir kəs istifadə edir.

Haqlı olaraq bura "sağlamlıq zalı" adlandırılır. Eyni zamanda bir sıra müəssisələrin, fabriklə zavodların cinayətkar rəhbərlərinin, soyuqqanlı, məsuliyyətsiz və ictimai vəzifəsini zəif yerinə yetirən həkimlərin ucbatından tullantıların atılması nəticəsində atmosfer zəhərlənir və dəniz çirkləndirilir.

Bunlarla bərabər qeyd etmək lazımdır ki, həkimlərin ictimai fəaliyyətinin azalması bizim nəşriyyatda da təqsiri var. Bir çox jurnalistlər, qəzet, jurnal səhifələrindən həkimlərin fəaliyyətinin ancaq bir tərəfini - xəstəyə diqqətli münasibətini və yüksəkixtisaslı tibb yardımını edilməsi haqqında məqalə və oçerklər yazırlar. Əlbəttə, bu sahəni də yaddan çıxarmaq olmaz. Elə bu sahə yaxşı işlənir.

Bəs ictimai iş görə həkim? Öz otağından kənarında onun göstərdiyi fəaliyyət haqqında hanı məqalə? Həkimin profilaktik məqsədlə aparıldığı iş hamı, nə üçün onun haqqında

yazırlar? Axı təbiətin əsasını təşkil edən profilaktik tədbirlərdir. Bu haqda çox az məqaləyə rast gəlmək olar. Çox əfsus ki, həkim otağından kənarında aparılan iş kölgədə qalır. Elə bu fəaliyyət xəstəliklərinin başlanmasının və yayılmasının qarşısını alır, minlərlə insanın sağlamlığını qoruyur, həkimin cəmiyyətdə hörmətini yüksək pillələrə qaldırır.

Ölkə, cəmiyyətdə nə qədər inkişaf etmiş olursa, onun insanları da, mənəvi cəhətdə, humanistliyi də yüksək olur, eyni zamanda həkimin məsuliyyəti də, insanpərvorliyi də diqqətli cəlb edir.

Tibb jurnallarından vaxtaşırı tibb etikasına aid xüsusi məqalələr, mühazirələr çap olunur. Bu, tamamilə qanunauyğundur. Hal-hazırda konkret mənəvi məsələlərə aid zəhmətkeşlərin, əhalinin marağı artır, ixtisas (sənət) etikasına dair yeni kodekslər tərtib olunmalıdır.

Həkimin gündüzlü zəhməti onu əhatə edən insanlarla, birinci növbədə xəstələrlə davranış qaydalarını və formalarını bilməyi tələb edir.

Həkimin fəaliyyətinin əsasını xəstənin həkiminə inamı, onların arasında sıx əlaqənin yaranması, bir-birini yaxşı başa düşməsi təşkil edir. Həkim çox səbrli olmalıdır. O, xəstənin daxili aləminə girib, onu başa düşməsi üçün "Şəhrizadın" uzun-uzadı nağılına diqqətli baxmalıdır. İnsan və xüsusi xəstənin daxili aləmi də onun orqanizmi kimi mürəkkəbdir.

Xəstəyə düzgün münasibət onun sənətinin əsas mahiyyətlərindəndir. Bəzən həkim xəstəyə yardım göstərərək (bu həm mənim, həm də həmkarlarımın təcrübəsində olub) xəstənin xüsusiyyətlərindən asılı olaraq, həkim xəstənin və onun qohumlarının yersiz məzəmmətini, acı sözlərini, hətta hədələrini dinləməyə məcbur olur. Başqa sənət sahibi olanlar bundan inciyərək təhqir edəndən imtina edirdi, üstünə qışqırıb onu qovardı. Lakin həkim belə hərəkəti özünə rəva bilmir, özünün təhqir olunmuş hissiyyəti və həyəcanını bürüzə verməyə ixtiyarı yoxdur.

Bir hadisədən misal götürürəm. Xəstəxanalardan birinə daxil olmuş xəstə gecənin yarısı evə getmək istəyir. Xadimə onu buraxmır. Xəstə dava salır, hay-küy edir, nalayiq sözlər deyir. Səs-küyə, bu söhbədə müalicə olunan başqa xəstələr oyanırlar. Xəstə heç cürə yola gəlmir. Əfsus ki, təslikdən növbəti həkimini başqa şöbəyə çağırırdılar. Xəstə pəncərədən qaçmağa cəhd edirdi. Bu zaman sağalmağa olan iki kişi xəstəni zorla dayandırır, çarpayına bağlayırlar. Qaçıb gəlmiş həkim gecə davakarına necə lazımdır köməklik etdi. Bu zaman xəstənin acı sözlərini, öz ünvanına olan söyüşləri səbir və təmkinlə dinləyərək, xəlifcə gülümsəyərək onu sakitləşdirir və yola gətirirdi. Sonra xəstəni çarpayına sarıyan o iki "qəhrəmanı" dəhlizdə başa saldı ki, bu dava, həyəcan xəstəliklə əlaqədardır. Ona görə də insan ilə belə kobud rəftar etmək olmazdı. Heç nə başa düşməyən "qəhrəmanlar" inciyərək öz palatalarına qayıtdılar.

Həkim xəstənin mənəfini hər şeydən üstün tutmalıdır, öz iş gününün qurtarılmasına baxmayaraq, o, xəstəxanada qalaraq xəstəsinə yardım edir, hətta onun çarpayısı yanında bir neçə sutka müddətində qalır, bunun cavabı isə xəstənin təşəkkür gülümsəmələri olur.

Həkim xeyirxah olmalıdır. Həkimin ürəkəçikliyi xəstə və onun qohumları arasında mənəvi ünsiyyətin yaranmasında ən yaxşı vasitədir. Həkimin fəaliyyətində formalizm (xəstə mənim səhəmdən deyil, mən məşğulam. başqa vaxt gəlin və s.) olmamalıdır.

Eyni zamanda aparılan müalicənin müvəffəqiyyəti həkim ilə xəstə arasında omələ gəlmiş mənəvi kontaktdan, xəstənin özünün və qohumlarının həkimə münasibətindən çox asılıdır. Ona görə də XIII əsrdə yaşamış suriyalı həkim Əbul Fərid xəstəyə müalicə edəndə deyirdi ki, "Biz üçük - sən, xəstəlik və mən. Əgər sən xəstəlik ilə birləşsən, siz ikiləşəcəksiniz, mən tək qalacağam, o zaman siz mənə qalib gələcəksiniz. Əgər sən mənimlə ol-

san, onda biz ikiləşirik, xəstəlik tək qalar - biz birlikdə xəstəliyə qalib gələrik".

Həkimlik fəaliyyətinin xüsusiyyəti xəstə ilə həkim arasında həqiqi hörmət, həkimin xəstənin əziyyətinə yüngülləşdirmək üzərində qurulmalıdır. Bunun nəticəsində tibb işçilərinin müəyyən hüquqi və ixtisas borcu var. Həkimin əsas borcu xəstəyə imkan dairəsində nə varsa, hamısını edib onu sağaltmaqdır.

Respublikamızda təcili yardım geniş yayılmışdır. O, hər rayonda təşkil olunduğu üçün həkim həm xəstəyə vaxtında yardım göstərir, həm də xəstənin diaqnozunu vaxtında müəyyənləşdirilməsi üçün şərait yaradır.

Təcili tibbi yardım göstərmək məsələsi xəstənin və onun qohumlarının onun zəruriliyinin qiymətləndirilməsi ilə əlaqədardır. Bəzən əsassız olaraq xəstənin yalançı hissiyyəti ucbatından qohumları təcili yardım çağırırlar. Təcili yardımın nömkli əsassız, hətta açığa görə çağırılır. Məsələn, Bakı Təcili Tibbi Yardım Stansiyası ildə üç yüzə qədər yalançı çağırış alır. Ona görə də təcili yardıma ehtiyacı olan həqiqi xəstələrin çağırışına çatmağa çətinlik çəkilir.

Bəzi hallarda sərəxş insanları "zarafat edərək keyfini açmaq" məqsədi ilə dostunu ruhi xəstə adlandıraraq təcili tibbi yardım avtomobilini çağırırdı. Əlbəttə, belə yaramaz hərəkət sahibini nömkli danlamaq, cərimə edib, hətta xuliqan kimi cəzalandırmaq lazımdır.

Deyirlər ki, həkim maddi zənginlik yaratmır. Burda bir balaca yanlışlıq var. Həkim yüksək maddi və mənəvi zənginlik yaradır. O, cəmiyyətin zəhmətkeşlərinin, yaradıcılarının, mübarizlərinin, döyüşçülərinin sağlamlığını qoruyur, bərpa edir.

İnsan xəstələni yorğan-döşəyə düşəndə həkim ona gəlir mənəviyi kimi baxmamalıdır. Bundan biabırçı halı ağla gətirmək olmaz. Biz bununla barışa bilmərik.

Əgər belə bir sualı götürsək, həkimin fəal həyat mövqeyi hansı bünövrə üzərində qurulub, cavab çox qısa olar: xəstəyə münasibət! Ancaq həqiqi həkim odur ki, o, xəstənin əzabını öz şəxsi əzabı kimi qəbul etsin; sağalmış, dirilmiş insanın gülür üzü, şadlığı həkim üçün ən böyük mükafat, şərəfdir. Ona görə də həkimin insanla hər söhbəti, onu qəbul etməsi həm xəstə, həm də cəmiyyət qarşısında böyük mənəvi məsuliyyətdir. Başlıcası isə onun öz vicdanı qarşısında olan məsuliyyətidir.

Vicdan - bizim əsas hakimimizdir. Ağır döqiqədə və sevinc saatında tək-tək olanda soruşur: ağ xalat geyinməyə sən mənəvi hüquq varmı? İllər keçdikdən sonra sən mənəvi əzab çəkən insana tək biliyini deyil, narahat fikirlərini, yanın ürayini çatdır bilibmi? Bu, düzünü desək, şəxsi vicdan qarşısında ciddi mühakimədən çıxmaq, böyük xoşbəxtlikdir.

Həqiqi həkim xəstə ilə bahəm əzab çəkir, çünki xəstənin ağrısı, acısı onun şəxsi ağrısıdır. Sağlamlığını itirmiş insan yenidən onu tapırsa, deməli, həkim də yenidən həyata qayıdır. Bu da bizim insanpərvər sənətimizin mənəvi əsasıdır. N.A.Semaşko belə yazmışdır: "Həkimlik sənətdən xeyirxah sənət yoxdur: xəstə nömkli sağlamlığı, hətta bütün həyatı ilə sizə arxayın olur".

(Ardı var)

